

Černá tvářičko, budeš Římanka!?

Fašistický kolonialismus mezi sexismem a rasismem

Alice Flemrová

Univerzita Karlova

LITTLE BLACK FACE, YOU WILL BECOME ROMAN!?

FASCIST COLONIALISM BETWEEN SEXISM AND RACISM

The article focuses on the topic of collective perception and the literary representation of the relationship between the white man and the native woman in fascist Italy. The sexist undertone of propaganda songs from the time of the Second Italian-Ethiopian War soon was in contradiction with the rising racist views in Italian society that led to the compulsory segregation of white and indigenous people in the colonies. The stereotypical image of an indigenous woman as a domestic animal or beast appears in both trashy and high literature. The masculine figure has an interesting development: a new fascist man, the conqueror is finally replaced by the passive *inetto*, a type that has been enforced in the Italian literature during modernism.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Itálie — fašismus — koloniální román — propagandistické písně — rasismus — sexismus — Ennio Flaiano

Italy — fascism — colonial novel — propaganda songs — racism — sexism — Ennio Flaiano

OFICIÁLNÍ PROPAGANDA VERSUS LIDOVÁ MYTOLOGIE

Spisovatel, scénárista, dramatik a novinář Ennio Flaiano (1910–1972) si ve svém posmrtně vydaném deníku *Aethiopia: Poznámky k jedné písničce* (1972, *Aethiopia. Appunti per una canzonetta*), který si vedl mezi listopadem 1935 a květnem 1936, v době, kdy bojoval ve druhé italsko-etiofské válce, poznamenal: „Vliv písniček na narukování do koloniální války. Základem každé expanze je sexuální touha.“¹

Ve světle nesmírné popularity řízného pochodu *Černá tvářičko* (*Faccetta nera*), jehož slova napsal Renato Micheli na jaře roku 1935 — původně v římském dialektu pro festival římské písně — jako reakci na fašistickou propagandou šířenou tezi o oprávněnosti a nezbytnosti chystaného vojenského útoku na Etiopii, jehož „ušlechtilým“ cílem bylo zbavit domorodé obyvatelstvo jha otroctví, se Flaianova poznámka jeví jako prosté a věcné konstatování skutečnosti, a nikoli jako bonmot. K oblibě *Černé tvářičky*, zhudebněné Mariem Ruccionem, přispěl jak její první interpret, populární

1 Flaiano 2010, s. 1427.

zpěvák Carlo Buti, tak i představení v římském divadle Quattro fontane, inscenované společností kabaretní umělkyně Anny Fouquez, která oděná v italské trikolóře ztotočenou černou tvářičku osvobodila a oblékla ji do černé košile.

Invaze do Etiopie začala 3. října 1935, a to už si zlidovělou *Černou tvářičku* prozpěvovali mnozí italští vojáci. Paradoxem je, že píseň, jež se stala a jež je dodnes² symbolem fašistické (nejen) koloniální politiky a ideologie, byla v době svého vzniku shledána představiteli režimu s Mussolinim v čele jako obsahově závadná, byla cenzurována a posléze i zakázána. Důvodem byla zejména explicitní nabídka získání italského občanství, tedy rovného postavení černé tvářičky v italské společnosti. Ještě i v cenzurované finální verzi se totiž zpívá:

Černá tvářičko, Habešanko malá,
do Říma tě vezmeme, budeš svobodná.
Paprsky našeho slunce tě políbí,
černou košili si oblékneš i ty.

Černá tvářičko, budeš Římanka
a vlajka tvá už bude jen ta italská.
Pochodem v chod s tebou vyrazíme,
našeho Duceho i krále pozdravíme.³

Třebaže v Itálii v době vzniku *Černé tvářičky* ještě nebyly zavedeny rasové zákony (ty zde budou přijaty až v roce 1938),⁴ představitelé fašistického režimu, jimž šlo o mnohem víc než jen o „místo na slunci“,⁵ neboť usilovali o vytvoření mocného impéria po vzoru Římské říše, rozhodně nepohlíželi na domorodé obyvatele již získaných území⁶

2 Italská spisovatelka somálského původu Igiaba Scego píše v článku „Pravý příběh Černé tvářičky“ (italsky dostupném on-line na <https://www.internazionale.it/opinione/igiaba-scego/2015/08/06/faccetta-nera-razzismo>), že *Černou tvářičku* jí jako malé posměšně zpívali před školou, že mnozí stoupenci fašistických názorů jí mají jako vyzváněcí melodii v mobilním telefonu, že italsko-somálské politické aktivistce Maryan Ismail zanotoval tuhle písničku do tváře její oponent v diskusním televizním pořadu Forte e chiaro, vysílaném v přímém přenosu stanicí Telelombardia.

3 Faccetta nera, piccola abissina / ti porteremo a Roma, liberata. / Dal sole nostro tu sarai baciata / sarai in Camicia Nera pure tu. / Faccetta nera, sarai Romana. / La tua bandiera sarà sol quella italiana! / Noi marceremo insieme a te/ e sfileremo avanti al Duce e avanti al Re!

4 Hlavní královská zákonná opatření týkající se rasové otázky a zaměřená zejména na italské občany židovského původu, jež jsou souborně nazývána fašistickými rasovými zákony, byla v Itálii přijata mezi zářím a listopadem 1938. Předcházela jim zásadní dokument „Manifest rasistických vědců“ (Manifesto degli scienziati razzisti), též známý jako „Rasový manifest“ (Manifesto della Razza), poprvé uveřejněný anonymně v deníku *Giornale d'Italia* 14. července 1938 a poté, už s podpisy deseti signatářů, v prvním čísle rasistického periodika *La difesa della razza* 5. srpna téhož roku.

5 Dnes již v mnoha jazycích vžitě sousloví „Platz an der Sonne“ poprvé použil v souvislosti s obhajobou německé koloniální politiky diplomat a politik Bernhard von Bülow 6. prosince 1897 na půdě Říšského sněmu v Berlíně.

6 Italské koloniální dobrodružství začalo v Eritreji (1882), pokračovalo v Somálsku (1889),

ani na ty, které se teprve chystali „osvobodit“, jako na rovnoprávné bytosti. Rasová nadřazenost dobytých a zákaz křížení ras budou explicitně vyjádřeny až později, a to zejména ve stranickém manuálu *První a druhá kniha fašisty* (1941, *Il primo e il secondo libro del fascista*), kde se v kapitole „Rasa a Říše“ výslovně uvádí: „kontakt masy árijského italského obyvatelstva s masami jiné rasy se musí řídit přesnými a přísnými zákony, aby se udržela vysoká prestiž Italů a zabránilo se mísení krve.“⁷ Nicméně rasová segregace byla považována za nezbytnou už v době útoku na Etiopii. Představa malé Habešanky oblečené v černé košili a pochodující ruku v ruce s italským vojákem po římských ulicích pravděpodobně nikterak nevdala lidové kolektivní imaginaci, zato vedení fašistické strany ano. A nelíbila se ani implicitní nabídka milostného vztahu mezi italským dobyvatelem a černou tvářičkou, „mouřenínkou zotročenou mezi otroky“, trpělivě čekající na svého civilizovaného zachránce, který jí přinese „nové zákony a nového krále“, vyjádřená v písni narážkou na „otroctví lásky“ coby zákona, jež kolonizátoři ctí.⁸

Třebaže slovo tvář lze použít i pro označení osob mužského pohlaví, text písně se zcela jasně obrací pouze na etiopské ženy, na krásné malé Habešanky, jen pro ně se ve větru směle třepotá italská trikolóra. O etiopských mužích v něm nepadne ani slovo. Podobně je tomu i v jiných dobových „koloniálních“ písních, například v *Afrikánečka* (*Africanella*),⁹ v níž populární zpěvák Miscel (Michele Cimato) slibuje Afričance, že ji zachrání a přinese jí civilizaci. Její růžová budoucnost měla spočívat v tom, že když s ním pojedou do Říma, ukáže jí, jaké je to pěkné město,¹⁰ vezme ji na výlet po římských venkovských vilách, aby ji rozveselil,¹¹ naučí ji mluvit dialektem (v noci!),¹² budou spolu tančit lidový tanec saltarello a dokonce jim k tomu bude hrát jazz band.¹³

Černá tvářička ani *Afrikánečka* se nakonec pořímštění a slibované svobody nedočkaly. Italská koloniální politika po roce 1935 stále více prosazovala politiku apartheidu.¹⁴ Nařízení generála Rodolfa Grazianiho z roku 1936, nazvané „Vztahy mezi příslušníky národa a domorodci“ (*Rapporti tra nazionali e indigeni*) nařizovalo striktní oddělení života bílých kolonizátorů od života domorodců, usilovalo o postupné oddělení bílých a domorodých obytných zón, zakazovalo domorodcům navštěvovat

v Libyi (1911) a v Etiopii (1935); žádné ze získaných území si Italové neudrželi déle než do roku 1943. Viz Labanca 2002, s. 8.

7 PNF 1941, s. 143.

8 „Otroctví lásky je zákon, jež ctíme.“ („La legge nostra è schiavitù d'amore.“)

9 Píseň je z roku 1935, autorem hudby je Gino Simi, slova v římském dialektu napsali Luigi Luciano Martelli a Ennio Neri. To, že mnohé dobové „šlágry“ byly zpívány v dialektu (zejména římském a neapolském), je jedním z mnoha důkazů nedůslednosti fašistického režimu, který puristickou jazykovou politikou oficiálně usiloval o vymýcení dialektů a prosazení jednotné neutrální italštiny.

10 Se venghi a Roma co' me / Africanella / io vojo fatte vedè / si quant'è bella!

11 Pe' li Castelli, laggiù / te vojo co' me portà / pe' fatte arrillegrà.

12 E quando notte sarà / Africanella / in romanesco parlà / te sentirò...

13 Er sartarello co' te / me vojo imparà a ballà / cor jezze ban!

14 V červnu 1936 královský zákonný výnos 1019 zrušil články 18, 19 a 20 starého zákona z roku 1933, který se týkal Eritreje a Somálska, a tím zbavil míšence narozené ze svazku domorodé matky s italským otcem práva na získání italského občanství. Viz Randazzo 2006, s. 177.

veřejná místa vyhrazená jen bělochům, nedovolovalo žádný důvěrný kontakt mezi oběma rasami, zakazovalo i konkubinát s domorodými „madame“ a prostituci ženám tmavé pleti.¹⁵ Otroctví zrušili Italové v obsazené Etiopii — v rozporu se sliby propagandy — jen formálně, jeho podstatu uchovali.¹⁶

FAŠISMUS SI ŽÁDÁ PRAVÉ BÍLÉ MUŽE

Stereotypní obraz černé Afriky coby ženy, do níž je třeba proniknout, coby kontinentu černých Venuší, snadných sexuálních kořistí, je však mnohem staršího data. Do Itálie přichází ponejvíce z Francie, a to v kontextu estetiky *fin de siècle*, která přinesla mimo jiné i módu exotické erotiky.¹⁷ V tomto období se však v italské literatuře začíná stále více profilovat typ slabého, pasivního antihrdiny, označovaného slovem *inetto*,¹⁸ jehož variantu nakonec ve svých románech nabídne i Gabriele D'Annunzio, třebaže si kladl za cíl stvořit prototyp nadčlověka. *Inetto* není dobyvatel, není uzpůsoben ani k darwinovskému životnímu zápasu, ani k výbojům a expanzím. Fašistický „nový člověk“ (člověk: rozuměj muž) byl však koncipován (ve své ideální podobě) jako naprostý opak *inetta*, muže ne-činu. Širokého pole působnosti se mu dostane až v linii tzv. koloniálních románů, které v Itálii sice začaly vznikat už na sklonku 19. století, v době kolem první italsko-etioopské války (1895–1896), ale největší oblibě se těšily až za fašismu, ve třicátých letech 20. století. Mezi jejich nejznámější autory se řadí Mario Appellius, Mario Dei Gaslini, Salvator Gotta, Guido Milanesi, Gino Mitrano Sani, Vittorio Tedesco Zammarano. Zejména poslední dva jmenovaní představovali novou figuru „literáta z kolonií“, armádního důstojníka věrného režimu, který zaštiťuje autenticitu příběhů vlastní autobiografickou zkušeností¹⁹ a konečně přináší do italské literatury kýženou typologii hrdiny-dobyvatele, stvořeného pro dobrodružství, nebezpečí a boj. Příběhy situované do italských afrických kolonií nevynikaly ani originalitou zápletky, ani psychologickou hloubkou postav, ani dobrou znalostí a věrohodným znázorněním prostředí. Autoři se nedokázali zbavit klišé barvotiskových scénérií exotické krajiny známých z brakové literatury (palmy, karavany, soumrak, oáza, poušť) a obvykle předkládali teozovitá díla, usilující o podpoření propagandistického mýtu Afriky, který se zakládal na antimodernistickém pojetí černého kontinentu jakožto místa ztracené autenticity, kam se mohli modernitou změkčilí hrdinové vydávat, aby hledali a nacházeli ztracenou virilitu. Nicméně v nich často přetrvával i symbolistně-dekadentní obraz exotických zemí, jež jsou pro civilizovaného evropského muže místy dezorientace, ztráty identity. A „občas jsou oba exotické motivy přítomny současně a vedou k neustálému oscilování na tematické ose

15 Viz Rochat 1988, s. 188–189.

16 Královský výnos č. 917 z 27. dubna 1935 stanovil, že kolonizovaní domorodci mohou být podrobeni nuceným pracím. Viz Randazzo 2006, s. 177.

17 Značné oblibě se těšily exotické romány spisovatele Pierra Lotiho (1850–1923).

18 Jako první tímto výrazem označil svého literárního hrdinu terstský spisovatel Italo Svevo (1861–1928) na začátku devadesátých let 19. století. Více na téma *inetto* v italské modernistické literatuře viz Flemrová 2004.

19 Viz Tomasello 1984, s. 155.

Afriky přinášející regeneraci i degeneraci“.²⁰ Přesto však postupně vítězí obraz Afriky ozdravné, ideálního místa pro zocelení muže ze Západu. „Avšak pod podmínkou, že bílý muž nepřijde o rozumové schopnosti, výdobytek civilizace, které mu zajišťují rasovou nadřazenost, neboť jinak mu převaha ‚primitivismu‘ nižší rasy přivodí degeneraci, jež je horší než ‚zženštilost‘ způsobená změkčilým životem v průmyslovém městě.“²¹

DOMORODÁ ŽENA: KOČIČKA, NEBO PEJSEK?

Z topiky těchto románů nás zajímá především vztah kolonizátora k domorodé ženě. Jak už bylo řečeno, rasová otázka se v průběhu fašistického dvacetiletí dostávala do středu pozornosti pozvolna, takže zpočátku bylo na vztah bílého muže s domorodou ženou a na mísení ras nahlíženo shovívavěji. Historik Nicola Labanca zdůrazňuje, že z genderového hlediska byla každá evropská koloniální expanze převážně mužskou zkušeností²² a italské výboje v tomto směru nebyly výjimkou a že odborné studie dlouhou dobu přehlížely jevy, které byly důsledkem této mužské (i početní²³) převahy. Jedním z nich je konkubinát mezi bílými dobyteli a místními ženami. V italských koloniích dostal název „madamato“ či „madamismo“ podle označení domorodých konkubín slovem „madama“. Do roku 1938 byl tolerovaný, poté šlo o praktiku zakázanou, přesto i nadále existující. Pro ilustraci přístupu i vzdělaných Italů k otázce konkubinátu s domorodými ženami nám postačí následující úryvek. Slavný italský novinář Indro Montanelli (1909–2001) vzpomíná v rozhovoru s neméně slavným kolegou Enzem Biagim (1920–2007) na svou koloniální zkušenost s láskou a nostalgií:

... byla to překrásná zkušenost. Nikdy nebudu moci naplno nenávidět Mussoliniho, protože on mi ty dva roky daroval; a já jsem se podílel na špatné věci [...], jenže to jsem ve třiaadvaceti nemohl chápat.

Získal jsem spoustu dní života pod krásným širým nebem, plných dobrodružství, kdy jsem si připadal jako hrdina od Kiplinga, a účastnil jsem se něčeho mimořádného; pak jsem si uvědomil, že to není pravda, ale věci nejsou důležité tím, co jsou, ale tím, co do nich člověk vloží, a já tehdy překypoval nadšením: nádherné dny, na koni, ve stanech, mí muži, já svobodný, sám, protože jsem se nikomu nezodpovídal. Je mi líto mladíků, kteří tohle všechno neměli.

20 Stefani 2007, s. 91.

21 Stefani 2007, s. 97.

22 Labanca 2002, s. 397.

23 Nedomorodé ženy tvořily až do konce dvacátých let maximálně šestinu italské populace v afrických koloniích, přičemž rozdíly mezi jednotlivými územími nebyly zanedbatelné. Snaha režimu podporovat demografickou kolonizaci a stěhování celých rodin na africký kontinent nepřinesla až do poloviny třicátých let výrazné výsledky. Labanca 2002, s. 398–399.

A také jsi měl mladou ženu...

Ano, se kterou jsem se řádně oženil, neboť jsem ji řádně koupil od jejího otce.

A kolik jí bylo?

Dvanáct, ale nejsem žádný Girolimoni.²⁴ Tam byly dívky ve dvanácti už ženami.

A kde jsi ji koupil?

V jedné vesnici, v Saganeiti, zkrátka jsem potřeboval společnost a její otec mi ji přenechal za koně a pušku, sakumprásk za pět set lir.

A jaká byla?

Takové zvířátko. Poddajná, držel jsem si ji v jednom *tukulu* i se slepicemi, a ona za mnou každých čtrnáct dní přicházela, ať jsem byl kdekoli, společně s ženami domorodých vojáků. Byli jsme uprostřed Habeše, nevím, jak to dělaly. [...]

A když jsi odjel, trpěla?

Kdepak, vůbec ji to nezajímalo, taky proto, že jsem ji přenechal mnohem významnější osobě, než jsem byl já, generálu Pirziu Birolimu; stát se favoritkou vysokého důstojníka pro ni znamenalo zvýšení společenského postavení. Oni si na to strašně potrpí. [...]

A jaké byly vztahy mezi Italy a černými tvářičkami?

Vynikající, až moc, v tom smyslu, že Ital založí rodinu všude.

Ale nebyla v našem kolonialismu i řekněme erotická, sexuální složka?

Byla, to nepochybně.²⁵

Přirovnáním domorodé ženy ke „zvířátku“ se Montanelli nevymyká běžnému pohledu a slovníku koloniálních románů. Animalizace domorodých obyvatel Afriky se v Evropě nicméně objevuje už mnohem dříve, v průběhu celého 19. století, a fašistická (a samozřejmě i nacistická) rétorika obrany rasy ji pak bude hojně využívat. V italských koloniálních románech bývá domorodá žena coby objekt sexuální touhy často připodobněna ke kočkovité šelmě (mládě leoparda, divoká kočka), v neerotických situacích zas k věrnému psu. Madama Elo, hrdinka románu *Somálská samička* (1933, *Femina somala*),²⁶ je popisována jako věc: „Elo není bytost, je to věc. Bronzová změt paží, nohou, prsů...“²⁷; jako zvíře neschopné rozumové úvahy: „Elo s tváří v dlaních připomínala ony věrné psy, kteří umírají na pánově hrobě. Neměla myšlenku,

24 Gino Girolimoni (1889–1961), oběť justičního omylu, obviněný v roce 1927 z pohlavního zneužití a zavraždění několika malých holčiček. Jeho příjmení se v Itálii stalo synonymem pedofila.

25 Biagi 1982, s. 59–60.

26 Užítí v názvu románu slova *femmina*, a nikoli *donna*, je výmluvné. Zdůrazňuje, že Somálka Elo není z pohledu bílého muže „žena“, ale spíše samice, zdůrazňuje, že je obdařena ženskými vnějšími atributy.

27 Mitrano Sani 1933, s. 143.

již by spojila s jinými, neuvědomovala si logiku úvah, ale cítila, že přichází o cosi velikého...“²⁸

Tuto mentalitu potvrzují i dobové kreslené vtipy a série „afrických“ pohlednic ilustrátora a karikaturisty Enrica De Sety (1908–2008), na nichž je koloniální válka zobrazována zejména jako různé formy „soužití“ domorodé ženy a bílého dobyvatele: domorodá žena se v nich objevuje v roli sexuální kořisti, zboží prodávaného na tržišti či poštovního balíku, který chce mladý Ital zaslat domů jako suvenýr z Afriky.

Vztah bílé ženy a domorodého muže byl naopak vždy považován za zvrácený a nepřijatelný. Domorodý muž — divoch — je přirovnáván ke gorilímu samci (i na pohlednicích De Sety mají domorodci výrazně opičí rysy) a jeho chtíč bílou ženu pošpiňuje a ponižuje. Tak je tomu například ve scéně pokusu znásilnění v románě *Hřbitov slonů* Maria Appelia:

Smála se a nepozorovala, že mezi listím banánovníku se objevil nejprve obličej, pak ebenově černá hrud. Oči samce hltaly ženu, jež měla obnaženo hrdlo, rozhalena ňadra a bosé nohy. Žlutý plamen svítil v černých očích, plamen samčího a nízkého chtíče. [...] Po černé hrudi samce stékal pot a třpytil se v nečistých kapkách mezi chlupy na hřbetě. Z bělostných divochových zubů vyčníval jazyk a dodával kruté tváři zvířecího výrazu, což činilo černocho ještě odpornějším. [...] Tu muž posunul zvolna ruce k bokům, rozvázal bílý opasek, předpisovaný rovníkovým divochům civilisací, a upustil jej na zem, odhaluje tak nestvůrný úd, obraz pralesa.²⁹

INETTO OPĚT NA SCÉNĚ

Třebaže proti mrzkým divochům plným animálních pudů mohl ženu ochránit jen nový fašistický muž, muž činu a zářný příklad čisté italské rasy,³⁰ tento literární typ mizí ze stránek knih s pádem režimu. Již zmíněný Ennio Flaiano napsal na základě vlastních zkušeností z války v Etiopii svůj jediný román *Čas zabíjet* (1947, *Il tempo di uccidere*). Pozoruhodné dílo, sice odměněné prestižní cenou Premio Strega, nic-

28 Mitrano Sani 1933, s. 164. Riccardo Bonavita navíc upozorňuje, že znázornění Elo jako nemyslní bytosti odpovídá sexistickému klišé, jež „přisuzuje monopol rozumu a kultury světu mužů a monopol citů radí do sféry ženskosti“. Viz Bonavita 2009, s. 100.

29 Appelius 1943, s. 101. Za zmínku stojí, že český překlad Marie Lauschmannové ze čtyřicátých let je, pomineme-li lexikální nepřesnosti, explicitněji rasistický než originál (Appelius 1928, s. 185).

30 V šestém bodě již zmíněného „Manifestu rasistických vědců“, jehož prostřednictvím se fašistický režim snažil dodat rasovým předsudkům punc vědeckosti, se mimo jiné píše: „Nyní již existuje čistá ‚italská rasa‘. Toto prohlášení není založeno na záměně biologického pojetí rasy se socio-lingvistickým pojetím národa a národnosti, nýbrž na té nejčistší krevní příbuznosti, jež pojí dnešní Italy s generacemi, které po tisíciletí obydly Itálii. Takhle starobylá čistokrevnost je tím nejvyšším dokladem vznešenosti italského národa.“ Citováno z Randazzo 2006, s. 180. Téma „rasové čistoty“ obyvatel Apeninského poloostrova a ostrovů patřících k Itálii by si zasloužilo samostatné a obsáhlé pojednání, proto zde ponechávám bez komentáře.

méně v době svého vzniku spíše nepochopené. Pozornosti se mu dostalo až s rozvojem postkoloniálních studií, a také díky románům současných italských autorů, kteří se k tabuizované koloniální minulosti své země vracejí,³¹ neboť kromě nesporných vysokých literárních kvalit je ceněno i jako svědectví „bezděčného“ rasismu zakoreněného v italské společnosti právě v důsledku působení koloniální propagandy,³² která, jak už bylo řečeno, sahá mnohem hlouběji do minulosti než k datu nástupu fašismu v zemi.

Ve Flaianově románu se zaměříme na obraz vztahu hlavního hrdiny k černé tvářičce, domorodé dívce Mariam. Protagonista na ni narazí náhodou, když se sám vydává „zkratkou“ do civilizace, aby mu lékař vytrhl bolavý zub. Koupající se dívka v něm vzbudí touhu, zmocní se jí násilím, ale velice rychle se mezi nimi rozvine cit, či spíš zvláštní pouto, které muži nedovoluje dívku opustit a vydat se zase na cestu. V noci ji pak nešťastnou náhodou vážně zraní, když strlí do tmy na zvířecího vetřelce. Odražená kulka Mariam způsobí vnitřní krvácení, voják se rozhodne ji zabít, její tělo pohřbí a odejde. To všechno se odehraje hned v úvodu, v průběhu dalšího vyprávění, neustále oscilujícího mezi snovou a reálnou dimenzí, sledujeme a prožíváme hrdinovy pochybnosti, výčitky, obavy, ale také jeho skutečné objevování a poznávání země a jejích obyvatel. Jeho příběh má směšnohrdinskou povahu. Ta je dána nejen tím, že hrdina patří do rodiny pasivních a věčně pochybujících *inettů*, ale i „obnovnou ztrátou“ pocitu sounáležitosti mezi postavou a prostředím, mezi postavou a jejím vlastním životem. Flaianův hrdina se pirandellovsky „vidí žít“ a je ztracený v realitě africké kolonie, která neodpovídá exotickým snům vyvolaným propagandou, filmy, dobovými songy. Toto rozčarování Flaiano ostatně popisuje už v citovaném deníku:

Voják seskočí z nákladáku, rozhlédne se a zabručí: „No potěš pánbu!“

Snil o konvenční Africe, s vysokými palmovými háji, banány, tančícími ženami, zahnutými dýkami, o směsici Turecka, Indie, Maroka, o té ideální zemi z filmů společnosti Paramount, které se říká Orient a která nabízí autorům náměty pro charakteristické dobové šlágry. A místo toho najde zemi stejnou jako ta jeho, vlastně ještě nehostinnější, nezajímavou. Vystřelili si z něj.³³

Zmatek pramenící z rozporného pocitu mezi tím, co mu říkali, co mu vštípili, co mu ukazovali, a skutečností, se promítá i do vztahu s domorodou dívkou:

Žena spala a mě jala náhlá něžnost k té nepochopitelné bytosti, která se svěřuje mým rukám s tak prostou oddaností. Pohladil jsem jí ruku. Lásku dělá mnoho věcí, i dopisy, které napíšeme nebo obdržíme. Přišel jsem k této ženě, a spíše než hřích jsem to cítil jako omyl. Ona nepřikládá tomu, co je, cenu, kterou tomu dávám já, pro ni všechno bude vyřešeno tím, že mně bude poslušná, navždy, aniž by za to co pro sebe chtěla. O něco více než strom a o něco méně než

31 Nejvíce odkazů na Flaianův *Čas zabíjet* najdeme v pozoruhodném románu Davida Longa *Jednou ráno v Irgalemu* (2001, *Un mattino a Irgalem*).

32 Chiara Mengozzi čte vztah Flaianova hrdiny a domorodé ženy v optice hegelovského příkladu pána a raba, viz Mengozzi 2016.

33 Flaiano 2010, s. 1427–1428.

žena. Ale to jsou hloupé fantazie, pouštím se do nich jenom proto, aby mi ušel čas. Jiné ruce se ke mně vztahují z velice jasných dálek, jiné úsměvy mě zvou k návratu; a bude jen rozumné na tuto noc zapomenout.³⁴

Nejen ženina smrt, ale i veškerý další vývoj událostí však hrdinovi nedovolí na onu noc zapomenout. Naopak se stane jeho obsesí, která ho nakonec přivede k sebereflexi a snad i k poznání, jež bylo skvělým hrdinům koloniálních románů nedostupné: že Mariam — „o něco více než strom a o něco méně než žena“ — byla člověk.

LITERATURA

- Appelius, Mario. *Il cimitero degli elefanti*. Milano : Alpes, 1928.
- Appelius, Mario. *Hřbitov slonů*. Přeložila Marie Lauschmannová. Praha : Orbis, 1943.
- Biagi, Enzo. *1935 e dintorni*. Milano : Mondadori, 1982.
- Bonavita, Riccardo. *Spettri dell'altro. Letteratura e razzismo nell'Italia contemporanea*. Bologna : il Mulino, 2009.
- Flaiano, Ennio. *Opere scelte*. Ed. Anna Longoni. Milano : Adelphi, 2010.
- Flaiano, Ennio. *Čas zabíjet*. Přeložil Josef Kostohryz. Praha : Naše vojsko, 2007.
- Flemrová, Alice. *Protagonisté italského modernistického románu*. Praha : FF UK, 2004.
- Labanca, Nicola. *Oltremare. Storia dell'espansione coloniale italiana*. Bologna : il Mulino, 2002.
- Longo, Davide. *Un mattino a Irgalem*. Milano : Marcos y Marcos, 2001.
- Mengozzi, Chiara. „Lo sguardo e la colpa: Tempo di uccidere di Ennio Flaiano e la dialettica servo signore alla prova del colonialismo.“ *MLN*, Vol. 131, N. 1, January 2016 (Italian Issue), s. 174–195.
- Mitrano Sani, Gino. *Femina somala. Romanzo coloniale del Benadir*. Napoli : Detken e Rocholl, 1933.
- PNF (Partito Nazionale Fascista). *Il primo e secondo libro del fascista*. Verona : officine grafiche Mondadori, 1941.
- Randazzo, Antonella. *Roma predona. Il colonialismo italiano in Africa, 1870–1943*. Milano : Kaos Edizioni, 2006.
- Scebo, Igiaba. „La vera storia di Faccetta Nera.“ [online]. [cit. 2017-12-30]. Dostupné z: <<https://www.internazionale.it/opinione/igiaba-scego/2015/08/06/faccetta-nera-razzismo>>
- Stefani, Giulietta. *Colonia per maschi. Italiani in Africa Orientale: una storia di genere*. Verona : ombre corte, 2007.
- Tommasello, Giovanna. *La letteratura coloniale italiana dalle avanguardie al fascismo*. Palermo : Sellerio, 1984.

Alice Flemrová (* 1970) vystudovala hispanistiku a italianistiku na FFUK (Ph.D.), kde přednáší moderní italskou literaturu a film. Autorka dvou monografií, věnovaných Italu Svevovi a italskému modernistickému románu, a celé řady českých i cizojazyčných studií o italských autorech 20. století s důrazem na humoristy a autory z Jihu. Organizátorka dvou mezinárodních konferencí: Poetiky smíchu (2014), Dychtění po neznámú (2016). Z italštiny přeložila přes tři desítky titulů, třikrát oceněna v rámci ceny Josefa Jungmanna, laureátka ceny Nina Martoglia (2016), za editaci prvního svazku divadla Luigiho Pirandella *Hry I* (2016) získala cenu Ennia Flaiana (2017).

E-mail: Al.flemrova@volny.cz

34 Flaiano 2007, s. 39.